

Tűt a szénakazalban: érték és tudás az Interneten

Ropolyi László

ELTE Tudománytörténet és Tudományfilozófia Tanszék
1518 Budapest, Pf. 32.
ropolyi@hps.elte.hu

Az előadás összefoglalása

Az Internet-használat mindennapi tapasztalata szerint az Interneten javarészt értéktelen információmorzsákat, gyakran teljes mértékben értékelhetetlen összefüggés nélküli ismeretdarabokat találunk. Az érvényes, tudományosan megalapozott tudás eltűnik az értéktelen információk tengerében.

A mai emberek egyre nagyobb hányada – beleértve a tudománnyal foglalkozókat is – ennek ellenére növekvő mértékben vesz részt ebben a kommunikációs gyakorlatban.

Vajon miért, miféle értékek jegyében? Vajon hogyan változik meg emiatt a tudományos tudás helyzete?

Az Internet egy új emberi értékrend mentén felépülő új emberi létforma kialakításának eszköze és közege.

Magát az Internetet áthatják és formálják az új értékek – de működése révén maga is generálja őket.

Az új – posztmodern – értékrendben a tudományos tudás helyzete radikálisan megváltozik.

Az előadás menete

- Kommunikációfilozófiai bevezetés – kommunikáció és közösség
- Az Internet filozófiai jellemzése – az Internet leírásának arisztotelészi módszere
- Az internetes kommunikáció jellegzetességei
- Érték és tudás a kiberkultúrában
- A háló-lét mint az emberi lét új közege

A kommunikációfilozófiai bevezetés vázlata

- Módszertani megjegyzés a kommunikációfilozófiáról
- Kommunikáció mint közösségalkotó technika
- A technika természete
- Kommunikációs szituáció-analízis
- Kommunikációfilozófiai alternatívák

Kommunikációelmélet vs. kommunikációfilozófia

- A kommunikáció értelmezésének különféle változatai a kommunikációelméletekben
- Van-e valami, ami minden kommunikációban közös?
- Kérdezzünk eggyel tovább: miért kommunikálunk egyáltalán?
- Filozófiai szemléletmód a tudományos helyett
- Arisztotelész a dolgok természetéről

Kommunikáció mint közösségalkotó technika

- A kommunikáció közösségek előállítását célzó technika – a közösségépítés **technikája**
- Kommunikáció során a kommunikáló felek közötti közösség **szükségszerűen** kialakul, az egyéb következmények **esetlegesek**

A technika természetete

- A technika szituációhoz kötött emberi tevékenység, amelynek célja a szituáció feletti uralom; azaz a szituáció nem természet-adta módon alakul, hanem az ember célja valósul meg
- A technikai szituáció elemei:
 - Adott létezők sokasága
 - Az ágens
 - A cél
 - A szituációhoz kötött eszköz
- Adott és alkotott szituációk: a mérnök
- A természetes feletti uralom: mesterséges létezők/viszonyok/világ létrehozása

A technika természetete

- Az ágens szerepe: eszközkészítés és eszközhasználat interpretáció és másodlagos reprezentáció révén
- Az eszköz
 - Adott létezők szituációhoz kötött interpretációja révén létrehozott létező
 - Közvetít az ágens és célja között
 - Strukturált - gépek
- A technikai szituáció nyitottsága és végessége

Kommunikációs szituáció-analízis

- A kommunikáció szituációhoz kötött emberi tevékenység, amelynek célja a szituáció feletti uralom; azaz a szituáció nem természet-adta módon alakul, hanem az ember célja valósul meg
- A kommunikációs szituáció elemei:
 - **Adott** létezők sokasága
 - A kommunikáló **felek - elválasztottsága**
 - A kommunikáló felek **célja**
 - A szituációhoz kötött eszköz – a formált **médium**
- Adott és létrehozott szituációk: a kommunikációs mérnök
- Az elválasztottság feletti uralom: mentális tartalmak megosztása - közösség

Kommunikációs szituáció-analízis

- A kommunikáló felek szerepe: „eszközkészítés” és „eszközhasználat” interpretáció és másodlagos reprezentáció révén – médium
- Az eszköz – a médium
 - Adott létezők szituációhoz kötött interpretációja révén létrehozott létező
 - Közvetít a felek és céljuk között
 - Strukturált – kommunikációs gépek
- A kommunikációs szituáció nyitottsága és végessége

Kommunikációfilozófiai alternatívák

- A kommunikációfilozófia alapkérdése: kommunikáció és társadalom viszonya
- Közösség és társadalom
 - hardver és szoftver
 - közösség és kultúra
 - kultúra: átértelmezett természet - értékek megvalósuló/megvalósított rendszere
- Technológiai optimizmus, pesszimizmus és realizmus

Kommunikációfilozófiai alternatívák

- A kommunikáció által létrehozott közösségek és a társadalom viszonya; a kommunikációfilozófia alapkérdése 1:
 - A közösségépítés autonóm vagy társadalmilag kontrollált?
- A kommunikáció által létrehozott közösségek és a társadalom viszonya; a kommunikációfilozófia alapkérdése 2:
 - A kommunikáció értékterhelt vagy értékmentes?

Kommunikációfilozófiák osztályozása az alapkérdésben való állásfoglalásuk alapján

<i>A kommunikáció</i>	<i>autonóm</i>	<i>emberi kontroll alatt áll</i>
<i>értéksemleges</i>	<i>determinizmus</i> Carey, McLuhan	<i>instrumentalizmus</i> Shannon
<i>értékterhelt</i>	<i>szubsztantivizmus</i> Baudrillard	<i>kritikai elmélet</i> Habermas

Kommunikációtörténeti emlékeztető

- Állati társulások és emberi közösségek
- Az ember kettős reprezentációs gyakorlata
 - adott (természetes) és szabadon választott (mesterséges) kontextus – a jel
 - eszközhasználat, nyelv, tudat, gondolkodás
- Reprezentáció és kommunikáció
 - ismeret és tudás – tudás ismeretmegosztás révén
 - a tudás közösségi jellege
 - Ismeret, tudás és információ
- A kommunikációs média történeti változatai (Walter Ong)
 - (belső képek), beszéd, írás, (külső, technikai) képek
 - a médium strukturálódása – kommunikációs gépek
- Kommunikációs hálózatok – a szituáció kitágulása. Az Internet

Az Internet filozófiai jellemzése: négy megközelítési módja

- Technikai kontextus
 - Az Internet mint számítógépek hálózata
- Kommunikációs kontextus
 - Az Internet mint a kommunikációs szituációk aktív ágense
- Kulturális kontextus
 - Az Internet mint kulturális közeg
- Organizmus kontextus
 - Az Internet mint sajátos organizmus

A négy megközelítés

- Arisztotelész a létezők természetéről
 - A létezők négy oka
 - Anyagi
 - Formai
 - Ható
 - Cél
 - Négy aspektus, dimenzió, változata a megértésnek
- Kontextus: ontológiai és ismeretelméleti relevancia
- (Arisztotelészi) Internetfilozófia

Technikai kontextus

- Az Internet mint számítógépek hálózata
 - szükséges, de nem elégséges
 - a technika elsődlegessége
- Funkció: emberi szükségletek kielégítése
 - bank, vásárlás, e-gazdaság, e-learning, e-tc.
- Diszciplínák: mérnöki ismeretrendszerek, számítástudomány, jog, szociológia, tudomány- és technikafilozófia, stb.

Tradicionális vs. információs technikák

- Információs technikák
 - Az információ sajátos természete
 - “Hermeneutikai ipar”: termelés interpretáció révén
 - Termelés az individuális elmében
 - Együttműködés kommunikáció révén
- Virtualitás és nyitottság mindenütt
 - Virtualitás és nyitottság: aktualitás és potencialitás együttlétezése

Kommunikációs kontextus

- Az Internet mint a kommunikációs szituációk aktív ágense
 - szükséges, de nem elégséges
- Funkció: sajátos emberi közösségek létrehozása
 - online közösségek, csevcsoportok, hírcsoportok, stb.
- Diszciplínák: információ- és kommunikáció-elmélet és -filozófia, szociológia, pszichológia, média- és politikatudomány, stb.

Tradicionális vs. virtuális közösségek

- A kommunikáció a közösségépítés technológiája
 - mentális állapotok (nézetek, tapasztalatok, stb.) megosztása
 - kommunikációs szituáció – analízis
 - aktív média (McLuhan)
 - kommunikációs gépek (könyv, telefon, TV, stb.)
 - a számítógép mint kommunikációs gép – Internet
- Az internetes kommunikáció a virtuális (nyitott) közösségek építésének technológiája

Kulturális kontextus

- Az Internet mint kulturális közeg
 - szükséges, de nem elégséges
- Funkció: egy új (nem természeti és nem társadalmi) emberi létforma létrehozása
 - személyes és intézményi honlapok létrehozása és alkalmazása, stb.
- Diszciplínák: pszichológiai, szociológiai, etikai, antropológiai eszmék és elvek, „cultural studies”, kultúrfilozófia, társadalom- és személyiségelmélet, stb.

Tradicionális vs. kiberkultúra

- A tradicionális kultúra *társadalmi* világot hoz létre a *természeti* létezőkből átértékelés révén
- Az Interneten zajló kiberkulturális praxis *hálólétet* hoz létre a *társadalmi* rendszerből átértékelés révén
- Három világ (nem a Popper-féle persze):
 - Természeti --- Társadalmi --- Háló
 - Egy új organizmus létrejötté
- A hálópolgár 3 világ polgára: természeti, társadalmi, háló

Organizmus kontextus

- Az Internet mint sajátos organizmus
 - szükséges, de nem elégséges
- Funkció: az Internet sajátos szerveződési elveinek realizálása
 - a hálózatok identitásának és evolúciójának jellegzetességei: pluralitás, töredezettség, individualitás, stb.
- Diszciplínák: Kognitív tudomány, (természetes, mesterséges és általános) rendszerelmélet és –filozófia, hálóelmélet, stb.

Modern vs. posztmodern organizmus

- Az Internet organizmusként egy mesterséges létező, amelyet (közvetett és közvetlen) interpretáció révén hozunk létre
- Modern rendszer – posztmodern hálózat
- A posztmodern Internet: pluralitás, töredezettség, virtualitás, bennefoglalt modernitás, hatalomellenesség, individualitás

Az Internet természetete

- Az Internet úgy létezik
 - mint számítógépek hálózata
 - mint a kommunikációs szituációk aktív ágense
 - mint kulturális közeg
 - mint sajátos organizmus
- Az Internet tanulmányozható tudományos módon
 - mérnöki ismeretrendszerek, számítástudomány, jog, szociológia, tudomány-és technikafilozófia
 - információ- és kommunikáció-elmélet és -filozófia, szociológia, pszichológia, média- és politikatudomány
 - pszichológiai, szociológiai, etikai, antropológiai eszmék és elvek, „cultural studies”, kultúrfilozófia, társadalom- és személyiségelmélet
 - Kognitív tudomány, (természetes, mesterséges és általános) rendszerelmélet és –filozófia, hálóelmélet
- Az Internet tanulmányozható filozófiai módon
 - például a négy említett kontextus egyidejű alkalmazásával

Az internetes kommunikáció jellegzetességei

- Sajátos emberi közösségek
 - kizárólag virtuálisan létező önszerveződő világok (pl. Second Life)
- A szituációhoz kötött reprezentációk megosztása megőrzi a szituációhoz kötöttséget
 - blogok, podcastok, YouTube - web2 (anti-tömeg), posztmodern technikai tudás a tudományos helyett
- A médium: komplex, inhomogén, aktív, szituációteremtő erő

Az internetes kommunikáció jellegzetességei

- A képi reprezentáció preferenciája – az Internet mint kép
 - sokcsatornás (multimédiás) kommunikáció, de a kép a szervező
 - Vilém Flusser: a kép jelentő felület
 - fraktálok, hypertext, html, keresés, Google
 - a kommunikáció története a mentális képektől a technikai képekig tartó folyamat
- A kultúra esztétikai komponenseinek preferenciája a racionális, tudományos komponensek helyett – posztmodern - modern megint

Érték és tudás a kiberkultúrában

- Kultúra és kiberkultúra
 - átértékelések: a természetié, ill. a társadalmié
 - magas kultúra vs. populáris kultúra
 - szakértő/művész/tudós vs. laikus
 - a létrehozás és fogyasztás összefonódása (jogok)
 - a számítógép mint kommunikációs gép – Internet
- A tudás reformációja
 - a vallásos hit és a tudás reformációja
 - közvetlen, személyes viszony Istenhez, illetve az igazsághoz - pluralizálódás
 - az intézményrendszer szerepének háttérbe szorulása
 - etikai, illetve episztemológiai bizonytalanság
 - önző illetve posztönző személyiség: figyelmen kívül hagyás

Érték és tudás a kiberkultúrában

- A tudás szituációhoz, illetve individuumhoz kötött technikai, vizuálisan (képzelőerő) hozzáférhető posztmodern jelleget ölt
 - a tudományos tudás háttérbe szorulása
 - hasznosság és igazság
 - tudni hogyan, tudni miért
 - mesterember és filozófus
- Egyéni világok végtelen, egymással összefonódó végtelen hálózata – a jelenlét

A háló-lét mint az emberi lét új közege

- A konkrét lét birodalma
 - az absztrakció uralma ellen - Nietzsche
 - esztétikai/érzéki jellegű
 - individuumhoz kötött
 - három világ: természet – társadalom - hálólét
- Az emberiség „igazi” történetének új kezdete – a háló-lét mint az emberi lét új közege
 - minden emberalkotó tényező megváltozása

Néhány javaslat a további tájékozódáshoz

- A [Replika](#) c. folyóirat archívumában található e-rovat
- Reinhold Grether [netzwissenschaft](#) gyűjteménye
- A [Resource Center for Cyberculture Studies](#) gyűjteménye
- Az [Oxford Internet Institute](#) lapjai
- A „[First Monday](#)” című internetes folyóirat
- A [CTHEORY](#) c. web-folyóirat
- Alan Sondheim '[Philosophy and Psychology of the Internet](#)' lapja.
- Az „Association of Internet Researchers” honlapja
- Nyíri Kristóf számos munkája
- R. L.: Az Internet természete. Internetfilozófiai értekezés (Typotex, 2006)